

Plantijn Hogeschool van de Provincie Antwerpen – EduBRON,
Universiteit Antwerpen – Groep T-Hogeschool Leuven –
Hogeschool Zeeland – Hogeschool Zuyd – KaHo Sint-Lieven –
NHTV Internationale Hogeschool Breda – Provinciale Hogeschool
Limburg – Universitair Centrum voor Talenonderwijs, Universiteit
Gent – Instituut Heilig Graf, Turnhout – KA Hoboken – Pito Stabroek
– Sint-Carolusinstituut, Sint-Niklaas – Sint-Jozefinstituut, Kontich

www.golewe.eu

Datum publicatie: 31.08.2011

Evaluatierapport opleidingsspecifieke begincompetenties en instroomtoets

Brenda Goossens, KAHO Sint-Lieven

Elke Denoo, Plantijn Hogeschool van de provincie Antwerpen

Gunther Coppens, Groep T Internationale Hogeschool Leuven

Véronique Minnebo, Plantijn Hogeschool van de provincie Antwerpen

Publicatie in het kader van het Interregproject Goesting in Leren en Werken (GoLeWe) Thema 2: Studeren in het hoger onderwijs - Actie 2.1: Opleidingsspecifieke begincompetenties - Indicator 2.1 c : Evaluatie – en verbeterrapport.

In deze publicatie beschrijven we de ontwikkeling en de mogelijkheden van drie opleidingsspecifieke instroomtoetsen.

Doelgroep: Studie- en studentenbegeleiders.

Het GoLeWe-Project

‘Goesting in Leren en Werken’ is zowel de rode draad als de uitdaging van dit project. We willen bereiken dat jongeren hun kwaliteiten kunnen uitbouwen tot competenties die nodig zijn in de maatschappij en in het werkveld. En dat onze jong afgestudeerden werk vinden dat aansluit bij eigen mogelijkheden, motivatie en ambities en bij het vinden van een plaats in de maatschappij.

De projectacties zijn gegroepeerd in drie thema’s: een vlotte overgang naar het hoger onderwijs, leren in het hoger onderwijs en samenwerking met het werkveld. Concrete acties richten zich op het verbeteren van leercompetenties, op studiekeuzebegeleiding en op leertrajecten die afgestemd zijn op de mogelijkheden van studenten. Er gaat ook aandacht naar studententutoraat en naar competentie management. Acties die bijdragen tot een betere afstemming en samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt, zijn: werkplekleren en de uitvoering van werkveldopdrachten door studenten, co-creatie van onderwijs en facilitering van de combinatie werken en leren. Goesting in leren en werken gaan hand in hand. Want de nieuwe werknemer is een kenniswerker die zichzelf blijft ontplooiën.

Abstract publicatie

In dit document worden de drie opleidingsspecifieke instroomtoetsen besproken, die werden ontwikkeld in de werkgroep 2.1 van het GoLeWe-project. In eerste instantie staan we stil bij de lijsten met begincompetenties die eerder als indicator 2.1 a) werden gepubliceerd.

Deze begincompetenties en hun gedragsindicatoren vormen immers de basis voor de bevraging in de instroomtoetsen. Daarna bespreken we het doel en de doelgroep van de toetsen, en aanbevelingen voor het gebruik.

*In een tweede deel staan we stil bij het maken van de toetsen: hoe **evolueerde dit werk, wat zijn de volgende te ondernemen stappen, en waar liggen de knelpunten** ?*

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Begincompetenties	4
2.1	Lijsten van begincompetenties	4
2.2	Categorieën van begincompetenties	4
2.2.1	Kunnen en kennen/ Willen en zijn	5
2.2.2	Algemene en opleidingsspecifieke begincompetenties	5
3	De instroomtoets(en)	3
3.1	Drie opleidingen We kozen voor volgende drie opleidingen:	3
3.2	Waarom instroomtoetsen?	3
3.3	Voor wie	4
3.4	Aanbevelingen voor gebruik	4
4	De toetsontwikkeling	5
4.1	Evolutielijn	5
4.2	Toekomst	7
4.3	Verbeterpunten	7

1 Inleiding

Deze actie werd vorm gegeven door de GoLeWe- werkgroep '2.1', bestaande uit partners van Groep T, KAHO Sint- Lieven en Plantijn Hogeschool van de provincie Antwerpen, die gedurende twee academiejaren (2009-2010 en 2010-2011) samen kwam en op basis van lijsten van begincompetenties voor drie opleidingen toetsen ontwikkelde.

Centraal idee was immers dat eerstejaarsstudenten bepaalde begincompetenties in zekere mate moeten beheersen, willen ze kans op slagen hebben.

Voor de verschillende competenties en subcompetenties werden daarom vragen ontwikkeld en feedbackteksten uitgeschreven.

Er werd een normering bepaald en de inhoud werd geplaatst in het digitale portfoliosysteem Core.

Deze ontwikkeling, en de mogelijkheden van de toetsen, worden in dit rapport beschreven.

2 Begincompetenties

2.1 Lijsten van begincompetenties

De werkgroep 'GoLeWe 2.1' inventariseerde de begincompetenties die een invloed hebben op de slaagkansen in het eerste jaar. Dit gebeurde op basis van.

- Literatuuronderzoek
- Gesprekken met docenten en andere opleidingsbetrokkenen
- Het overzicht van de zes GoLeWe- leercompetenties
- Discussies in de werkgroep
- Uitwisseling met een 'bevriend' lopend project nl. het OOF-project 'Studiekeuzebegeleiding van instromers in het hoger onderwijs: (zelf)toetsingsinstrument voor toetsing van instapcompetenties en draaiboek met scenario's voor een oriëntatiegesprek' dat gefinancierd werd door Het Onderwijsontwikkelingsfonds (OOF) van de Associatie K.U. Leuven.

We verwijzen hier naar indicator 2.1 a) Rapport met weergave en vergelijking van de wenselijke begincompetenties van minstens 2 opleidingen van zowel KaHoSL, GroepT als Plantijn, in augustus 2010 gepubliceerd op de GoLeWe- website.

2.2 Categorieën van begincompetenties

We delen de competenties, die een invloed hebben op de slaagkansen in het eerste jaar, in twee categorieën in: Kunnen en kennen enerzijds, Willen en zijn anderzijds. Daarnaast onderscheiden we ook algemene en opleidingsspecifieke begincompetenties. De competentiedomeinen zijn ingedeeld in competenties, subcompetenties en gedragsindicatoren.

2.2.1 *Kunnen en kennen/ Willen en zijn*

Kunnen en kennen

De categorie 'kunnen en kennen' heeft een invloed op de slaagkansen van eerstejaarsstudenten (Gransbergen & Baarda, 2004). Deze categorie kan worden ingedeeld in vijf competentiedomeinen:

- Cognitieve competenties
- Communicatieve competenties
- Coöperatieve competenties
- Competenties op het domein van het zelfstandig leren
- ICT- competenties

Om een concrete invulling te geven aan deze domeinen, werd gebruik gemaakt van de indeling van de BaMa-profielen (aangepast aan niveau en inhoud van de beginnende student).

Willen en zijn

Motivatie, interesse en verwachtingen.

2.2.2 *Algemene en opleidingsspecifieke begincompetenties*

Algemene begincompetenties

Algemene begincompetenties zijn de competenties die worden verwacht bij het begin van eender welke opleiding hoger onderwijs: cognitief vermogen, communicatief vermogen, coöperatief vermogen, zelfstandig leren, ICT-vaardigheden. We rekenen hier ook motivatie, interesse en verwachtingen bij, geen competenties in strikte zin. Gesprekken met docenten en andere opleidingsbetrokkenen leerden ons dat het grootste deel van de verwachte begincompetenties zich in dit algemene gedeelte situeert.

Opleidingsspecifieke begincompetenties

Opleidingsspecifieke begincompetenties zijn de competenties die worden verwacht bij het begin van een welbepaalde richting binnen het hoger onderwijs. Denken we aan een muzisch- creatieve grondhouding in de opleiding kleuteronderwijs of de kritische zin voor actualiteit bij Journalistiek.

De lijst kwam tot stand na gesprekken in de werkgroep en met opleidingsbetrokkenen.

Voorbeeld van een algemene begincompetentie: Teamgericht werken

Competentie	Subcompetentie	Gedragsindicator
Teamgericht werken	Zich engageren	Ik ben bereid om met anderen samen te werken. Ik neem zelf het initiatief om afspraken te maken. Ik kom afspraken na en werk taken af binnen de afgesproken termijn. Ik neem mijn verantwoordelijkheid op in de groep zodat de samenwerking zo vlot mogelijk kan verlopen.
	Feedback ontvangen	Ik sta open voor feedback van anderen. Ik probeer rekening te houden met de feedback die ik van anderen krijg in mijn toekomstig handelen.
	Anderen respecteren	Ik erken en respecteer individuele verschillen. Ik erken de ideeën van anderen.

Voorbeeld van een opleidingsspecifieke begincompetentie: contactvaardigheid in de lerarenopleiding secundair onderwijs

Competentie	Subcompetentie	Gedragsindicator
Contactvaardigheid	Empathisch vermogen	- Ik probeer mij in te leven in de situatie, gevoelens, ervaringen, verwachtingen, gemoedstoestanden enz. van een andere persoon. - Ik heb aandacht voor de ander zijn visie en mening.
	Openheid	- Ik probeer mij open te stellen voor anderen en eventuele gereserveerdheid te overwinnen. - Ik tracht me uit te drukken, ook wanneer dat moeilijk is, bv in onbekende situaties.
	Zorgende instelling	-Ik zoek naar positieve eigenschappen in anderen, ook al zijn die niet direct zichtbaar. - Ik help en begeleid graag mensen in mijn omgeving die een probleem hebben. - Ik besef dat ik kies voor een beroep waarbij ik mee verantwoordelijk ben voor de opvoeding van jongeren.

3 De instroomtoets(en)

3.1 Drie opleidingen

We kozen voor volgende drie opleidingen:

- Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs (dit is de enige gemeenschappelijke opleiding van de drie HO Sint- Lieven, GroepT en Plantijn Hogeschool)
- Bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs (georganiseerd door zowel KAHO Sint- Lieven als GroepT)
- Bachelor Journalistiek (Plantijn)

De keuze voor de twee eerste opleidingen kwam er dus vanuit de gemeenschappelijke ervaring van de partners. De opleiding Journalistiek werd gekozen vanuit de reeds aanwezige know how i.v.m. begincompetenties.

We ontwikkelden een gemeenschappelijke stam waarin de algemene begincompetenties bevroegd worden, en toetsvragen voor drie opleidingsspecifieke delen. Het algemene gedeelte wordt apart aangeboden. Op die manier kunnen ook andere opleidingen de toets gebruiken.

3.2 Waarom instroomtoetsen?

Vooreerst is er het probleem van de grote studie-uitval. Onderzoek uit 2001 toont aan dat in het eerste jaar 50% niet slaagt (Lacante, e.a., 2001). In recenter onderzoek is dat al 60% (Tegenbos, 2010).

Wij ontwikkelden drie digitale en zelftoetsende instrumenten die de student na inschrijving een beter zicht geven op zijn sterktes en zwaktes in de opleiding in kwestie. We bevelen na de testafname een gesprek met een begeleider aan die de resultaten mee kan interpreteren.

In de feedback worden de sterke en zwakke punten besproken. Vanuit de werkpunten kan de link met remediëring gelegd worden

De test wil informeren en bewustwording stimuleren over wat vereiste competenties zijn voor het hoger onderwijs of een opleiding/ beroep.

Doel van deze instroomtoetsen is dus dat de beginnende student de eigen instapcompetenties kan vergelijken met de begincompetenties die in de opleiding verwacht worden. Reflectie over sterke en zwakke punten met aansluitend remediëring verhoogt de slaagkansen.

In de projectfase van twee jaar was er geen tijd om de test ruim in te zetten en te beoordelen. Er zijn dus geen garanties m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid. Wel kan het instrument een meerwaarde hebben in het aanzetten tot reflectie bij de instromer; het in gang zetten van een proces van bewustwording van zichzelf en van de kenmerken van een opleiding/beroep.

Bestaande instrumenten focussen vaak op één competentiedomein, zoals bv taal- of leercompetenties. Omdat het opzet van onze instroomtoets zo ruim is kan hij eventueel andere bestaande toetsen vervangen.

3.3 Voor wie

- De student:

In de eerste plaats is deze toets bedoeld voor de beginnende student. Het feedbackrapport geeft hem een aanknopingspunt om te reflecteren over zijn sterke en zwakke punten.

- De begeleider:

We beschouwen deze toets als een meerwaarde voor de begeleider in het studiementoraat; in de studieondersteuning.

Dit begeleidingsinstrument bevraagt de studenten op systematische en gestandaardiseerde wijze. De begeleider kan nadien samen met de student de begincompetenties vergelijken met de verwachte startcompetenties. Indien nodig kan hij doorverwijzen naar remediëring op of buiten de school.

Een gesprek dat wordt voorafgegaan door deze test biedt het voordeel dat de output genuanceerder is en meer info geeft. De inschatting van eventuele problemen zal zo minder subjectief (afhankelijk van de beoordelaar), en minder 'intuïtief' gebeuren.

- De docent:

De docent kan groeps- en correlatierapporten opvragen en leert meer over de samenstelling van zijn groep.

Hij kan eventueel zijn didactische aanpak aanpassen.

- De hogeschool:

De hogeschool krijgt informatie over de kenmerken van de instromer.

Een statistische correlatie tussen resultaten op de instroomtoets en studiesucces kan bekeken worden

3.4 Aanbevelingen voor gebruik

- We raden aan om de toets af te nemen in de eerste weken van het eerste academiejaar. Zo kunnen student en begeleider indien nodig vroeg aan de slag gaan met werkpunten
- De toets kan collectief afgenomen worden. Studenten kunnen ook met inlogcode en paswoord thuis aan de slag.
- We bevelen aan om begeleiding te voorzien op vrijwillige basis voor elke student die vragen heeft.
- Vooraf wordt best gekaderd dat deze toets geen toelatingstest is en dat er geen sancties aan vast hangen bij een negatief resultaat
- We hopen dat de begeleiders een waarderende benadering hanteren bij het bespreken en interpreteren van de toetsresultaten
- Belang van motivatie; een goede motivatie is de motor voor studiesucces. De begeleider moet hier oog voor hebben naast het beoordelen van competenties.
- Deze toets heeft een indicatieve waarde, maar geen predictieve .
- De toetsresultaten hebben een signaalfunctie. De begeleider dient de link naar remediëren te leggen.
- Een toets als deze geeft een momentopname weer die altijd relatief is.

- Het feedbackrapport kan een plaats krijgen in het studentvolgsysteem (portfolio)

4 De toetsontwikkeling

4.1 Evolutielijijn

September 2009 – augustus 2010: Lijsten begincompetenties/visie op het zelftoetsingsinstrument/onderzoeken van bestaand materiaal.

Lijsten begincompetenties:
Zie indicator 2.1 a) en zie boven.

Visie op het zelftoetsingsinstrument en onderzoeken van bestaand materiaal.

Aanvankelijk was er discussie over de vorm van de test: een testbatterij (bestaande uit bv de LEMO- test, interessevragenlijst, taaltest enz.), dan wel zelf samengestelde bevraging. Een testbatterij leek een aantal nadelen te hebben bv. wat met auteursrechten en kosten, gebrek aan eenheid, kan alles wel digitaal en online, tijdsintensief enz. . Er werd beslist dat de werkgroep zelf vragen zou ontwikkelen. Ook het soort vraag: zelfevaluatie of 'realiteitstest' was een punt van discussie. Het was binnen ons tijdsbestek niet evident om voor elke competentie een realiteitstest te ontwikkelen die niet te 'transparant' is, m.a.w. waarop niet sociaal wenselijk kan geantwoord worden.

Er werd gekozen voor een gemengde vorm: testen waar het kan, zelfinschatting waar het moet. Vanuit de visie dat de test op zich slechts een hulpmiddel is dat stof levert voor een begeleidingsgesprek, en dat het de perceptie van de student is die van groot belang is, kunnen we ervan uitgaan dat mits een goede omkadering (dit staat niet op punten, het is bedoeld om je te helpen enz.) ook een zelfinschattingsvragenlijst veel informatie kan bieden.

Mei 2010 - maart 2011: Bevraging en feedbackteksten

Bevraging:

We zetten de gedragsindicatoren uit de begincompetentielijsten om in toetsvragen. Enkele opmerkingen:

- Meestal gaat het om meerkeuzevragen, die zijn het makkelijkst te verwerken.
- Voor het onderdeel taal mochten we ons baseren op de taaltoets die SAW ontwikkelde.
Dit is een geïntegreerde taaltaak met verschillende vraagvormen. Worden getoetst: structuur, woordenschat, stijl en register (weinig spelling). Voor de andere onderdelen ontwikkelden we de vragen zelf.
- Voor enkele competenties en bijhorende gedragsindicatoren vonden we geen goede vragen, bv
Probleemoplossen en Verwachtingen. In dat geval hebben we niet bevraagd.

- We probeerden de vragen aantrekkelijk te maken door het gebruik van filmpjes en praktische toepassingen. Bij de ICT- vragen gebruiken we screenshots. De filmpjes namen we zelf op met eigengemaakte scenario's.
- We proberen de tijdsduur van de test te beperken tot 30 minuten. Dit limiteerde het aantal vragen (met respect voor de betrouwbaarheidsidee).

Feedbackteksten:

De student krijgt feedback op het niveau van de competentie (bv communicatieve competenties) en van de subcompetentie (bv mondelinge communicatie). De feedbackteksten werden ugeschreven, focussend op de sterke punten (bv door ermee te beginnen).

We proberen zo positief mogelijk te formuleren.

We nemen bruikbare tips op voor de student zoals 'neem contact op met je begeleider', i.v.m. remediering enz.

Er is feedback in drie categorieën (sterk, gemiddeld en zwak), hoewel de categorie in kwestie niet vermeld wordt om 'labelen' te vermijden.

Maart 2011: Normering

We organiseerden een online- bevraging bij docenten van alle Vlaamse hogescholen die onze drie richtingen aanbieden. Hoe schatten zij het belang in van elke competentie en subcompetentie uit onze toets, dit op een schaal van 0 tot 100?

Dit leidde tot het gebruik van deze verdeling in de eerste versie:

<50 = zwak 51 – 70 = op weg 71 – 100 = sterk

Bij ICT begint sterk pas bij 81 omdat we betere resultaten verwachten.

In een volgende versie kunnen we de resultaten van de proefdraai gebruiken.

In de toekomst zullen verschillende opleidingen misschien andere 'gewichten' hangen aan de verschillende onderdelen in verhouding tot hun onderling belang.

April 2011- augustus 2011: invoeren in systeem Core en technische aanpassingen aan het systeem

De ontwikkelde vragen en feedbackteksten werden ingevoerd in Core.

Een aantal aanpassingen aan het system waren nodig.

Er werd een technische handleiding geschreven voor de gebruiker en een online evaluatieformulier gemaakt.

Juli- augustus 2011: eerste kleine testing bij collega's en een beperkte groep 18-jarigen via Facebook.

Dit leverde een aantal positieve commentaren alsook kritieken op. De eerste aanpassingen volgden reeds.

Disseminatie:

- Slotconferentie GoLeWe, 20/5/2011
- EFYE congres - Manchester, 20/6/2011
- Via verschillende initiatieven binnen de drie hogescholen
- Bij alle zesdejaars van de 5 GoLeWe- SO- scholen
- Via Facebook ('instroomtoets')

4.2 Toekomst

Te ondernemen stappen in de nabije toekomst:

- Het proefdraaien van de algemene instroomtoets bij eerstejaarsstudenten in de eerste weken van het academiejaar in het schooljaar 2011-2012

Een proefdraai kan opleveren:

- Informatie over de verdeling van de resultaten.
 - Differentiëren de vragen voldoende? Te makkelijke of moeilijke vragen aanpassen.
 - De resultaten kunnen later gelinkt worden aan de examenresultaten (normering)
 - De testresultaten zijn er uiteraard voor de student maar geven ook informatie over instroomkenmerken aan de begeleider en de docent (groepsrapporten).
 - Doorverwijsfunctie m.b.t. LEMO.
 - Het evaluatieformulier met vragen over duur, duidelijkheid, moeilijkheidsgraad en over de feedback kan eveneens tot aanpassingen leiden.
-
- Het marktklaar maken (technische support, organisatorische opvolging, inhoudelijke aanpassingen, helpdesk enz.). Dit vergt extra financiële middelen.

4.3 Verbeterpunten

- Het proefdraaien van de eerste versie en het aanpassen ervan vergen coördinatie en extra middelen die het GoLeWe- project niet meer voorziet.
- Het marktklaar maken van de toets (zie hoger), het normeren/valideren, het implementeren in de opleidingen (trainingen, helpdesk enz.) en de transfer naar andere opleidingen vergt een centrale coördinatie.
- Vraag is of vaak overbevraagde studie- en studentenbegeleiders tijd zullen kunnen vinden voor begeleiding
- In de projectfase van twee jaar was er geen tijd om de toets ruim in te zetten en te beoordelen. Er zijn geen garanties m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid. De toetsresultaten zijn zeer bruikbaar als aanleiding tot een gesprek maar mogen niet beschouwd worden als waarheid.
- Een toets die in zijn feedbackrapporten focust op werkpunten veronderstelt begeleiding die kan doorverwijzen naar een remediëringaanbod dat er nu te weinig is/ te weinig in kaart gebracht is.
- De test is ingebed in het portfoliosysteem Core. De gebruiker kan zichzelf niet inschrijven; dit gebeurt centraal. Dit is een minpunt op het vlak van gebruiksvriendelijkheid. De inhoud zou ook in Goleweb kunnen geplaatst worden maar de aanpassing zal vermoedelijk een aantal (10?) mandagen werk vereisen met de bijhorende ontwikkelingskosten. Hoe deze investering te recupereren?
- Vragen: onder welke voorwaarden kunnen de partnerscholen/ alle Vlaamse hogescholen de toets gebruiken? Onder welke voorwaarden? Hoe zit het met de licentierechten van de partners.

Bronnen

- Associatie K.U. Leuven (2003). Eindverslag van de werkgroep bamaprofielen van de associatie. Leuven: Associatie K.U. Leuven – Werkgroep Bamaprofielen.
- Gransbergen, P. & Baarda, R. (2004). Werkboek versterking doorstroom van mbo naar hbo. Den Haag: Smets en Hover.
- Interreg-project 'Goesting in Leren en Werken' (2010). Scenario voor voorlichtings- en intakegesprekken voor potentiële studenten om ambitie en vermogen te toetsen in relatie tot de studie- en beroepskeuze.
- Lacante, M., De Metsenaere, M., Lens, W., Van Esbroeck, R., De Jaeger, K., De Coninck, T., Gressens, K., Wenselaer, C., & Santy, L. (2001). Drop-out in het hoger onderwijs: Onderzoek naar achtergronden en motieven van drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs. Leuven/Brussel: Katholieke Universiteit Leuven/Vrije Universiteit Brussel.
- Tegenbos, G. (2010, 8 februari). Maar vier op de tien slagen in eerste jaar. De Standaard, p. 10.